

спеціальних норм. Що ж, залишається вибирати, які спеціальні норми в обох кодексах головніші чи кращі? Здається, що тут юридично коректним є тільки один вихід: привести зміст глави 61 ЦК у точну відповідність до предмета регулювання цього кодексу (ст. 1 ЦК) і виключити з неї параграфи про будівельний підряд та підряд на проектні та пошукові роботи. До цього ж авторські втрати для розробників цих параграфів будуть не дуже великими, оскільки їх текст більше ніж на 60 % являє собою простий переклад на українську мову відповідних текстів із ЦК Російської Федерації.

Цей приклад, а також приклади, які ще можна навести, свідчать про те, що наукові питання предметів галузей права щільно пов'язані з практикою правотворення і правозастосування.

Надійшла до редколегії 15.05.03

А. Гетьман, член-кореспондент
АПрН України

Термінологія екологічного законодавства: методологічні засади та перспективи уніфікації

Можливість викладення правової норми з максимальною ясністю, точністю та простотою на сьогоднішній день стає все більш необхідним, надзвичайно актуальним та вкрай затребуваним явищем.

Проблема «мови закону», «нормативного вираження», «ясного законодавства» тривалий час була і продовжує залишатися в полі зору вчених-правознавців, практикуючих юристів, нормопроектувальників та широкого загалу громадськості, яка на собі дуже гостро відчуває вплив відповідних експресивних засобів, слів, стилю, форми виразу та суті правових норм. Це не випадково, оскільки особливістю мови закону є її офіційний характер. У законодавчому акті мовна форма є нормативною і формально закріпленою. Вона не може бути самостійно змінена, викладена іншими словами. Порядок слів, речень і частин тексту повинен залишатися незмінним. Мова законодавства є

мовою суверенної влади, яка здійснює за її допомогою державне управління суспільством¹.

Французький вчений-правознавець Жан-Луї Бержель, досліджуючи значення слів для застосування та розуміння нормативних текстів, відзначав, що юридичні визначення є додатковими нормами права, котрі потребують інтерпретації і, кристалізуючи зміст термінів тексту, можуть спричинити ризик застигlosti права або гальмування його еволюції².

Нормативне вираження, застосування термінологічного апарату є надзвичайно актуальним для всіх без винятку галузей законодавства, оскільки становить складову частину процесу їх кодифікації та уніфікації. Для того щоб текст закону вважався ясним, він не тільки має бути легким для розуміння. Всі, хто його читатиме, повинні однаково розуміти його суть³.

Ще на початку 70-х років минулого століття при дослідженні компетенції органів управління колишнього СРСР Б. Лазарєв писав: «Законодавство, охоплюючи своїми поняттями різні види управлінської діяльності, часто використовує для характеристики управлінських функцій термінологію, лише зовнішньо схожу з термінологією науки управління. Таку невідповідність термінів, по-перше, необхідно враховувати, щоб уникнути помилок при тлумаченні правових норм, а по-друге, спробувати, де це можливо, усунути в ході нормотворчої діяльності»⁴.

На думку Б. Лазарева, треба добитися однозначності кожного терміна в законодавстві, прагнучи до мінімально необхідного числа термінів, але не доводячи, зрозуміло, справу до втрати тих нюансів, що необхідні для практики державного управління. Термінологія повинна бути по можливості стандартизована. Це сприяло б правильному тлумаченню правових норм, що встановлюють компетенцію органів управління, а в майбутньому допомогло б механізувати й автоматизувати роботу з обліку, систематизації та кодифікації правових норм щодо компетенції органів⁵.

¹ Див.: Язык закона / Под ред. А. С. Пиголкина. – М., 1990. – С. 18.

² Див.: Жан-Луї Бержель. Про деякі засоби нормативного вираження / Пер. з франц. // Нариси з нормотворення. Міжнародний досвід. Книга II. – К., 2000. – С. 216.

³ Див.: Коссіньяк Жерар. Ясне законодавство / Пер. з франц. // Нариси з нормотворення. Міжнародний досвід. Книга I. – К., 2000. – С. 53.

⁴ Лазарєв Б. М. Компетенция органов управления. – М., 1972. – С. 68.

⁵ Див.: Там само. – С. 72.

На сучасному етапі правотворчості та правозастосування зазначена проблема набула нового забарвлення, оскільки пов'язана в появою значної кількості невідомих у минулому сфер суспільних відносин, які вимагають відповідного механізму правового регулювання. Зокрема, як вважає Ю. Тодика, мова і стиль конституційного тексту мають відповідати певним вимогам. Мові конституційного права, як ніякій іншій галузі, особливо повинні бути притаманні ясність, чіткість і доступність. Оскільки учасники конституційно-правового спілкування у більшій частині є пересічними громадянами, не обмеженими правовою освітою, то мова конституційного права має бути не тільки професійно точною, а й доступною, сполучати в собі загальноживану і необхідну професійну лексику¹.

Важливого значення набуває мова закону і для наук кримінально-правового циклу. На думку М. Панова, кожна з наук кримінального спрямування (кримінальне, кримінально-процесуальне, кримінально-виконавче право, криміналістика, криминологія та ін.), досліджуючи різні аспекти проблеми боротьби зі злочинністю, має в той же час свій самостійний та відокремлений предмет і становить систему знань про явища і закономірності об'єктивного світу. Логічною формою закріплення цих явищ є система понять, які розробляються відповідними науками. Тому будь-яка з даних наук має притаманний їй понятійний апарат, який відповідає її предметному змісту, що історично склався. Отже, розробка системи понять, з'ясування їх відносної відокремленості і водночас інтегративних зв'язків із суміжними галузями знань — найважливіші завдання кожної науки кримінально-правового циклу².

Не менш актуальною є проблема нормативного вираження для криминологічних аспектів теорії детінізації економіки. Щоб встановити різноманітний причинно-мотиваційний потенціал з урахуванням специфіки технологічних особливостей сучасних тіньових, в тому числі і криминогенних, процесів у розрізі кожного окремого джерела тіньової економіки, необхідне науково виважене теоретико-методологічне визначення не тільки понятійного апарату, який повинен ураховувати теоретичні основи і принципи

¹ Див.: Тодика Ю. М. Конституція України: проблеми теорії і практики. — Х., 2000. — С. 37.

² Див.: Панов Н. И. Понятийные аппараты наук криминального цикла: соотношение и взаимосвязь // Государство и право. — 2001. — № 5. — С. 57.

юридичної техніки, а й термінологічного апарату, необхідного для врахування вітчизняного і світового досвіду розробки проблем, пов'язаних із пізнанням і протидією феномену «тіньова економіка», відображення діалектичної природи і ключових аспектів визначених у ньому явищ, бути об'єктивізованим і придатним виконувати функції уніфікованого понятійного апарату¹.

Питання термінології постійно виникають у криміналістичних наукових дослідженнях. На думку В. Радецької, значний обсяг знань, як природничо-технічних, так і гуманітарних, репрезентується в криміналістиці за рахунок визначень, понять і термінів, втілюється у нових теоріях, концепціях, наукових дослідженнях. Поняття інших наук у контексті криміналістики потребують не тільки нової оцінки за критеріями криміналістичної науки, а й мовного осмислення. Для того щоб поняття було правильно і чітко названим, необхідно вирішити проблему добору словотворчих засобів з числа близьких за значенням слів, уникаючи багатоваріантності, враховуючи мотивацію спеціального поняття. Довільний процес введення нового терміна в криміналістиці призводить до різнобою у назвах криміналістичних понять, тому актуальною є проблема кодифікації термінів і встановлення єдиних формувань².

Слід наголосити на тому, що конструювання та правильне визначення термінологічного апарату, створення адекватної потребам регулювання суспільних відносин мови закону є нагальними не тільки для юридичної науки. Ця проблема була і залишається у полі зору вчених й інших галузей науки. Зокрема, автори монографічного дослідження «Управління, інформація, інтелект» зауважують, що в сучасному пізнанні відбуваються своєрідне «змагання», специфікація знань і зведення, що розуміється в окресленому вище діалектичному сенсі. Кожна із сторін у цьому «змаганні» має свої «плюси» і «мінуси». Як же знайти правильний шлях дослідження між непродуктивним переспрошенням і переускладненням реальних явищ, що межують з містикою непізнаваності? На думку авторів наведеного дослідження, створюючи різноманітні наукові мови описання тих чи інших сфер реальності, слід турбуватися не просто про

¹ Див.: Попович В. М. Економіко-кримінологічна теорія детінізації економіки. – Ірпінь, – 2001. – С. 99–100.

² Див.: Радецька В. Я. Мова науки криміналістики: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2002. – С. 1.

їх взаємну перекладність, а й про таку ієрархію процедури перекладу, яка б сходилася до «єдиної мови» в аристотелевському розумінні, що має силу наукового ідеалу¹.

Зазначена позиція, яка є відображенням філософсько-методологічної проблеми мови науки, безпосередньо перегукується з висновками, до яких дійшли учасники «круглого столу», присвяченого дослідженню проблем конфлікту закону і правової реформи, що проводився Інститутом держави і права Російської академії наук.

Так, на думку В. Казимирчука, негативні процеси, які відбуваються в суспільстві, обумовлені соціальною збитковістю закону і передусім ігноруванням наукової технології закону². Як вважає Р. Халфіна, сучасні закони становлять величезну неприборкану масу, задовгі тексти, задовгі словники, які передують нормативній частині закону та основним поняттям. Там важко знайти норму права, її елементи — те, що забезпечує дійовість акта. Замість норм права — побажання, закликання³.

Мова екологічного законодавства, значення нормативних вищезначень і термінів, що в ньому застосовуються, є надзвичайно актуальними. Перш за все вони є засобом визначення об'єктів правового регулювання, цілей реалізації норм законодавства, що регулює відповідне коло суспільних відносин. Крім того, терміни, які використовуються в екологічному праві і водночас є одним з елементів юридичної техніки, являють собою необхідний інструментарій розробки і прийняття Екологічного кодексу України.

На думку М. Бринчука, в екологічному праві відповідні поняття є засобом вираження цілей екологічно коректної поведінки, до досягнення яких мають прагнути їх адресати. Дослідження цього питання є необхідним для того, щоб говорити однією мовою, адекватно розуміти один одного⁴. Невипадково в юридичній літературі зазначається, що одна з причин низької ефективності екологічного законодавства — якість тексту нормативно-правового акта. Результативність правового регулю-

¹ Див.: Управление, информация, интеллект / Под ред. А. И. Берга и др. — М., — 1976. — С. 51.

² Див.: Конфликт закона и правовая реформа. «Круглый стол» в ИГП РАН // Государство и право. — 1997. — № 12. — С. 12.

³ Див.: Там само. — С. 23.

⁴ Див.: Бринчук М. М. О понятийном аппарате экологического права // Государство и право. — 1998. — № 9. — С. 20.

вання залежить від того, наскільки точні, логічно пов'язані та послідовні юридичні формулювання, а також настільки однаковим є застосування юридичних понять і термінів¹.

У зв'язку з наведеним не можна залишати осторонь проблему введення у термінологічний обіг нових понять і визначень. Як зауважив відомий російський вчений-правознавець О. Колбасов, на сьогоднішній день відбуваються важкі пошуки необхідних слів, що найкращим чином виражають сутність правових категорій та явищ. «Термінологія, — пише О. Колбасов, — збагачується різноманітними шляхами: ідуть в історію застарілі терміни, покриті пилом століть, але раптом, виявивши свою життєздатність, конструюються нові, залучаються в обіг слова, запозичені з побутової, політичної чи наукової лексики. Іноді відомим термінам надається інше значення, відмінне від оригіналу. Одним словом, відбуваються свого роду термінологічні блукання, цілком зрозумілі і виправдані в процесі розвитку права. Проблема лише в тому, щоб не заблукати»². Це зауваження О. Колбасова надзвичайно важливе і для сьогоднішнього дня.

В науці екологічного права, а також в екологічному законодавстві взагалі, де значною мірою відображаються публічні інтереси, використання термінологічного апарату має бути ясным і доступним. В той же час його аналіз засвідчує протилежне. В ньому застосовуються не тільки традиційні терміни, відомі широкому загалу громадськості, а й має місце нагромадження та застосування термінології, що позначає певні технічні прийоми і методи діяльності в галузі охорони довкілля, відомої лише незначному колу фахівців — екологів, біологів, зоологів, маркшейдерів, гідротехніків, лісничих і т. ін. Спробуємо в них визначитися.

В наш час термін «екологія» міцно закріпився у суспільній свідомості. Екологія стала одним з основних показників ставлення людини до життя, довкілля. Екологічна свідомість відображає духовність суспільства, його «порозуміння» з природою, невід'ємною частиною якої є людина³.

Вперше термін «екологія» було введено в науковий обіг у середині 60-х років XIX ст. німецьким зоологом Е. Геккелем. На

¹ Див.: Новикова Е. В. Теоретические проблемы развития экологического законодательства в республике Казахстан. — М., 1999. — С. 41.

² Колбасов О. С. Терминологические блуждания экологии // Государство и право. — 1999. — № 10. — С. 27.

³ Див.: Плотникова О. Еколого-правові норми в соціальних системах // Право України. — 1999. — № 1. — С. 70.

його думку, екологія — це наука, що вивчає взаємовідносини організмів з довкіллям. Протягом середини ХІХ—ХХ ст. поняття «екологія», «екосистема» міцно увійшли в науковий обіг. За думкою вчених, екологія — це природне перехрестя для фахівців усіх напрямів: біологів, математиків, медиків, метеорологів та ін., для яких, як і для усіх людей нашої планети, екологічні знання нині конче необхідні¹.

У сучасній науці екологія визначається як: 1) частина біології (біоекологія), що вивчає відносини організмів (особин, популяцій, біоценозів і т.ін.) між собою і навколишнім середовищем, включаючи екологію особин, популяцій і спільнот; 2) дисципліна, що вивчає загальні закони функціонування екосистем різного ієрархічного рівня (екосистема — будь-яка спільнота живих істот та її середовище проживання, з'єднані в єдине функціональне ціле, що виникає на основі взаємозалежностей і причинно-наслідкових зв'язків, існуючих між окремими екологічними компонентами); 3) комплексна наука, що досліджує середовище проживання живих істот (включаючи людину); 4) галузь знань, що розглядає деяку сукупність предметів і явищ з точки зору суб'єкта чи об'єкта, який приймається за центральний у цій сукупності; 5) дослідження становища людини як виду і спільноти в екосфері планети, її зв'язків з екологічними системами і заходи впливу на них².

Серед традиційних термінів, що широко застосовуються в науці екологічного права та екологічному законодавстві, необхідно виділити: «природа», «навколишнє природне середовище» та його синонім «довкілля», а також «ландшафт», «тварини», «рослини», «ліси», «надра», «атмосфера», «заповідники», «національні природні парки», «водні ресурси» та ін.

Термін «природа» прийнято застосовувати в широкому і вузькому сенсі. В широкому сенсі — це вся багатоманітність матерії, що рухається, включаючи і суспільство. У вузькому сенсі під «природою» розуміється та частина багатоманітного світу, яка оточує суспільство³. З терміном «природа» тісно по-

¹ Див.: *Кормилицын В. И., Цицкишвили М. С., Яламов Я. И.* Основы экологии. — М., 1997. — С. 5.

² Див.: *Реймерс Н. Ф.* Природопользование: Словарь-справочник. — М., 1990. — С. 592.

³ Див.: *Галеева А. М.* О понятийном аппарате теории взаимодействия общества и природы // Вестник Моск. ун-та. Сер. VIII. Философия. — 1970. — № 5. — С. 43.

в'язане поняття «довкілля», яке тлумачиться як зовнішня природа, оточуюча суспільство. На думку А. Галєєвої, довкілля при будь-якому аспекті розгляду не включає у свій зміст суспільство. Крім того, воно не обмежене просторово і наближається у межі до поняття «природа» у вузькому сенсі слова¹.

Деякі терміни, що по суті збігаються з поняттям «довкілля» і на етапі їх становлення розглядалися як альтернативи останньому, не були сприйняті наукою, не виявили своєї життєздатності і на сьогодні не вживаються екологічним законодавством. Серед них такі: «ландшафтне середовище», «географічне середовище»² та ін.

Останнім часом в екологічному законодавстві та юридичних літературних джерелах широко застосовується термін (стійке словосполучення) «екологічна безпека». За своїм законодавчим визначенням екологічна безпека — це такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей (ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»).

Вихідні засади екологічної безпеки в Україні були сформульовані і проголошені у Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р., де виділено окремий розділ «Екологічна безпека». В ньому було передбачено, що Україна дбає про екологічну безпеку громадян, про генофонд народу та його молодого покоління.

Подальший розвиток екологічна безпека одержала в Концепції (основах державної політики) національної безпеки України, схваленої постановою Верховної Ради України від 16 січня 1997 р., та постанові Верховної Ради України від 5 березня 1998 р. «Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки».

Теоретичні засади формування та розвитку правового регулювання екологічної безпеки в Україні були започатковані В. Андрейцевим. Його перу належать дослідження положень конституційно-правового забезпечення права громадян на еко-

¹ Див.: *Галєєва А. М.* О понятийном аппарате теории взаимодействия общества и природы. — С. 46.

² Див.: *Ефремов Ю. К.* Ландшафтная среда и географическая среда // Природа и общество. — М., 1968.

логічну безпеку¹, формування об'єктного складу права екологічної безпеки², превентивних гарантій реалізації та захисту права громадян на екологічну безпеку³. Як вважає В. Андрейцев, категорія «екологічна безпека» логічно увійшла в лексику спеціальної, у тому числі юридичної, літератури, яка одержала не тільки інституційне, а й нормативно-правове закріплення в нормативно-правових актах загальнорегулятивного і охоронного спрямування⁴.

Разом з тим у деяких наукових працях ставиться під сумнів необхідність виділення зазначеної категорії як самостійної. Як вважає М. Бринчук, відсутні підстави для виділення відносин по забезпеченню екологічної безпеки як окремої групи суспільних відносин, урегульованих екологічним правом, поряд з відносинами по використанню природних ресурсів і охороні навколишнього природного середовища⁵.

Між іншим, наведена точка зору є дещо хибною. Екологічна безпека і навколишнє природне середовище — різні еколого-правові явища. Ризик підвищеної екологічної небезпеки зобов'язує еколого-правову науку по-новому оцінювати факти її прояву — від природної стихії до техногенних негативних дій на довкілля і людину. Такі обставини набувають юридичного значення і потребують правового виникнення відносин щодо забезпечення екологічної безпеки. Зазначені юридичні факти передбачають виникнення специфічних обов'язків для держави в частині гарантування безпеки від прояву стихії, а також юридичних та фізичних осіб, які здійснюють екологічно небезпечні види діяльності та експлуатують екологічно небезпечні об'єкти.

Наведене підтверджує необхідність використання та застосування в екологічному законодавстві терміна «екологічна без-

¹ Див.: Андрейцев В. Право громадян на екологічну безпеку: проблеми конституційно-правового забезпечення // Право України. — 2001. — № 4. — С. 8–11.

² Див.: Андрейцев В. Право екологічної безпеки: проблеми формування об'єктного складу // Право України. — 2001. — № 10. — С. 9–12.

³ Див.: Андрейцев В. Право громадян на екологічну безпеку: превентивні гарантії реалізації та захисту // Право України. — 2001. — № 12. — С. 15–20.

⁴ Див.: Андрейцев В. І. Право екологічної безпеки: Навчальний та науково-практичний посібник. — К., 2002. — С. 12.

⁵ Див.: Бринчук М. М. О понятийном аппарате экологического права. — С. 25.

пека» для позначення відповідного стану екологічних суспільних відносин.

В юридичній літературі зазначається, що для характеристики діяльності суб'єктів, які наділені владними повноваженнями, паралельно використовуються терміни (словосполучення) «управління природокористуванням і охороною навколишнього середовища», «регулювання екологічного користування і охорони навколишнього середовища», «управління в галузі екології», «управління навколишнім середовищем», «екологічне управління» тощо¹.

Комплексний інститут екологічного законодавства, який охоплює своїм регулюванням суспільні відносини, пов'язані з діяльністю центральних та місцевих органів виконавчої влади, а також органів місцевого самоврядування в сфері природокористування та охорони довкілля, не тільки в юридичній літературі, а й в законодавстві має різні найменування. Так, в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» розділ IV має назву «Повноваження органів управління в галузі охорони навколишнього природного середовища». Земельний кодекс України містить розділ «Управління в галузі використання і охорони земель»; Водний кодекс — розділ «Державне управління і контроль у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів»; Лісовий кодекс — розділ «Державне управління і державний контроль у галузі охорони, захисту, використання та відтворення лісів»; Закон України «Про тваринний світ» — розділ «Державні органи, що здійснюють управління та регулювання у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу, та їх повноваження»; Закон України «Про природно-заповідний фонд України» — розділ «Управління в галузі організації, охорони та використання природно-заповідного фонду».

В юридичній літературі також відсутнє єдине визначення діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади, а також органів місцевого самоврядування в сфері природокористування та охорони довкілля. Різноманіття термінології, яка визначає таку діяльність, надзвичайно велике: управління в га-

¹ Див.: Зуєв В. А. Організаційно-правові аспекти природокористування та охорони навколишнього природного середовища: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — Х., 2003. — С. 8.

лузі екології¹, управління охороною навколишнього природного середовища і природокористуванням²; управління природокористуванням і охороною навколишнього середовища³; управління в галузі охорони навколишнього природного середовища⁴; управління в галузі використання і охорони природних ресурсів⁵; управління природокористуванням та охороною довкілля⁶; екологічне управління⁷.

На думку В. Зуєва, термін «екологічне управління» органічно вбирає в себе всі складові елементи і об'єкти владного впливу: охорону навколишнього природного середовища, природокористування, забезпечення екологічної безпеки. Він є формою спрощення, адаптування і розвитку вже існуючих термінів для забезпечення потреб не тільки правників, а й інших науковців, і вже знаходить своє місце в правотворчій діяльності та працях вчених⁸. З цією думкою можливо погодитися за умови відсутності аргументів на користь інших термінологічних визначень та єдиного законодавчого застосування відповідної термінології. Тож питання залишається дискусійним та невизначеним.

Останнім часом у літературних джерелах з'явилось багато й інших термінів та визначень (словосполучень), навколо яких точиться жвава дискусія щодо їх тлумачення і застосування. Велика кількість цих термінів застосовується в нормативно-правових актах екологічного законодавства України або нормативних актах міжнародного права навколишнього природного середовища. Зокрема, досліджується поняття «екологічно значущі рішення» з

¹ Див.: *Гетьман А. П.* Еколого-процесуальна правова теорія: проблеми становлення і розвитку: Автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук. — Х., 1995. — С. 8; *Андрейцев В. І.* Екологічне право: Курс лекцій. Навч. посібник для юрид. ф-тів. — К., 1996. — С. 135.

² Див.: *Гусев Р. К.* Экологическое право: Учебное пособие. — М., 2001. — С. 26.

³ Див.: *Брынюк М. М.* Экологическое право (право окружающей среды): Учебник. — М., 1998. — С. 220; *Смирнова Н. Н.* Экологическое право: Конспект лекций. — СПб., 2000. — С. 43.

⁴ Див.: Экологическое право Украины: Курс лекций / Под ред. И. И. Каракаша. — Одесса, 2001. — С. 122.

⁵ Див.: *Вовк Ю. А.* Советское природоресурсовое право и правовая охрана окружающей природной среды: Учебное пособие. Общая часть. — Х., 1986. — С. 81.

⁶ Див.: Екологічне право. Підручник / За ред. В. К. Попова, А. П. Гетьмана. — Х., 2001. — С. 42.

⁷ Див.: *Боголюбов С. А.* Экологическое право: Учебник для вузов. — М., 1999. — С. 170.

⁸ Див.: *Зуев В. А.* Вказ. праця. — С. 8.

точки зору науки, національного та міжнародного законодавства¹; «природно-рослинне (флористичне) право» в аспекті становлення та розвитку відповідної підгалузі екологічного права²; «регіональний екологічний контроль» як різновид контролю за використанням природних ресурсів та охороною навколишнього середовища, що здійснюється в межах адміністративно-територіальних одиниць або природно-географічних регіонів України³.

Розширюється й обсяг підгалузевої екологічної термінології. При цьому слід відмітити, що новелою екологічного законодавства сьогодення є те, що в тексті законів, які приймаються, наводиться зміст використовуваних у них термінів, що виключає можливість їх суб'єктивного тлумачення. Уперше це було використано у Водному кодексі України, прийнятому 6 червня 1995 р. Відповідно до ст. 1 ВК України у цьому кодексі вживаються такі терміни: «басейн водний», «б'єф», «болото», «вода дренажна», «вода лляльна», «водогосподарський баланс», «водозабір», «водоносний горизонт», «межень», «озеро», «ставок», «рибогосподарський водний об'єкт», «уріз води» та деякі інші. На жаль, інші кодекси та закони, які приймалися перед ВК України (ЗК України, закони «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про природно-заповідний фонд», «Про екологічну експертизу», ЛК України, Кодекс про надра України та ін.) не містять відповідних термінологічних позначень. Інші закони та кодекси екологічної спрямованості, що були прийняті після 1995 р., містять у відповідних статтях термінологічні позначення, що використовуються у їх тексті. Наприклад, закони України від 14 січня 2000 р. «Про меліорацію земель» та від 9 квітня 1999 р. «Про рослинний світ» визначають такі терміни: «меліорація земель», «меліоративні заходи», «меліоровані землі», «моніторинг зрошуваних та осушуваних земель», «рослинний світ», «дикорослі рослини», «природні рослинні угруповання», «акліматизація», «об'єкти рослинного світу», «природні рослинні ресурси», «інтродукція» та ін.

¹ Див.: Шакирова О. Д. Экологически значимые решения: термины и определения // Экологическое право России на рубеже XXI века / Под ред. А. К. Голиченкова. – М., 2000. – С. 84.

² Див.: Соколова А. К. К вопросу о природно-растительном (флористическом) праве // Конституція України – основа модернізації держави та суспільства: Матеріали наукової конференції. – Х., 2001. – С. 464–466.

³ Див.: Здоровко Л. М. Правові питання регіонального екологічного контролю в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Х., 2003. – С. 3–4.

Застосування у відповідних поресурсових законах та кодексах екологічної спрямованості термінологічних позначень є виправданим і вкрай актуальним. Саме за їх допомогою можливі: усунення спірних питань; усунення суперечностей між положеннями різних законів; адаптація суспільства до нового законодавства; визначення мети, до якої прагне законодавець; надання громадянам правової забезпеченості.

Вирішення проблеми термінології в екологічному законодавстві вбачається в її уніфікації. Йдеться про необхідність досягнення єдності юридичної термінології, її однозначності, усунення зайвої синонімії, суперечностей та розбіжностей у визначенні та написанні термінів. Результатом такої уніфікації повинна стати система впорядкованої, однакової, належним чином оформленої термінології, що може застосовуватися в нормативно-правових актах екологічного законодавства України.

Важливим напрямом такої роботи повинні стати розробка та створення реєстрів термінів екологічного законодавства України. Зазначені реєстри мають будуватися за предметно-підгалузевим принципом, тобто кожний реєстр повинен охоплювати термінологію відповідної сукупності суспільних відносин. Критерій поділу останніх може залежати від багатьох чинників, а тому попередньо має бути визначений.

Видається за необхідне продовжити започатковану в законодавстві традицію визначення та тлумачення в початкових статтях законів та кодексів екологічної спрямованості термінів, що використовуються в текстах цих нормативно-правових актів. Слід також додатково уточнювати значеннєві межі термінів та стійких словосполучень, якщо в інших нормах вони не відповідають вимогам однозначності.

Нарешті, важливо наголосити на необхідності прийняття Закону України «Про нормативні (нормативно-правові) акти», розробку проекту якого ініціювали провідні вчені-правознавці Академії правових наук України та Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Саме в цьому Законі повинні бути зосереджені головні принципи лінгвістичного моделювання та критерії термінологічних одиниць, що використовуються в законодавстві України взагалі та в національному екологічному законодавстві зокрема.

Надійшла до редколегії 01.07.03